

Nunciatury a jejich vývoj

PhDr. Alena Pazderová

Národní archiv

1. polovina 16. století

- 1500 – založena nunciatura v Benátkách,
- 1500–1510 ve Španělsku
- **Lev X** (1425–1521)

- systematické budování kuriálního zastoupení v cizině
 - 6 kuriálních zástupců v cizině, ještě bez plných kompetencí řádných vyslanců
-
- Nástup reformace v Německu od 20. let 16. století na čas brzdou vývoje nunciatur, sever Evropy odpadá od Říma.

2. polovina 16. století

- definitivní rozštěpení západoevropského křesťanství
- 1555 Augsburský mír, císař hlavou bikonfesionální říše
- 1523 – 1563 Tridentský koncil, organizační a věroučná reforma katolické církve, radikální změna ve vývoji nunciatur

Pius IV. (1559–1565): zásadní obrat v zahraniční politice kurie, v centru pozornosti náboženské otázky, papežská diplomacie účinným nástrojem v boji proti heretikům

Řehoř XIII. (1572–1585)

- založení Německé kongregace (*Congregatio Germanica*) pro říšské záležitosti
- dobudovány institucionální základy papežské diplomacie
- nunciové hlavními protagonisty v novém protireformačním kurzu

- 1573 – založena jihoněmecká nunciatura (Bavorsko, Salcburk, Štýrsko, Tyrolsko)
- 1579 – reorganizace švýcarské nunciatury (Luzern)
- 1580 – nunciatura ve Štýrském Hradci (Gratz)
- 1584 – nunciatura v Kolíně nad Rýnem (pro německý západ)

Kliment VIII. (1592–1605)

- 1594 – založena nunciatura v Nizozemí
- Na sklonku 16. století operovalo v Evropě 13 stálých nunciatur:
 - **4** v německo-habsburské oblasti: Praha, Kolín n. R., Štýrský Hradec, Švýcarsko
 - **3** ve španělsko-habsburské oblasti: Španělsko, Portugalsko, Nizozemí
 - **4** v Itálii: Benátky, Neapol, Florencie a Savojsko
 - Francie a Polsko

Centrální kuriální úřady řídící a financující činnost nunciatur na konci 16. století

- **Státní sekretariát** (*Segreteria dello Stato Ecclesiastico*) – příslušný pro vyřizování diplomatické korespondence a koordinaci kuriální zahraniční politiky, problematika vnitrocírkevní reformy a protireformace
- 1591 – rozdělen papežem Innocencem IX. (1591 X – XII) na **3 oddělení**:
 - 1. oddělení: Sv. říše římská a Balkán
 - 2. oddělení: Iberský poloostrov a Itálie
 - 3. oddělení: Francie a Polsko
- **Apoštolská komora** (Camera Apostolica) – nejvyšší finanční úřad kurie financující činnost nunciatur (plat nuncia velké nunciatury 230 zl.)

Sídlo nunciatury v Praze

- lokace přesně neurčena
- 1581 – Malá Strana – svatotomášská farnost (nuncius Santacroce)
- 1583 – přestěhování nunciatury z Vídně do Prahy
- 1598 – Staré Město pražské (nuncius Spinelli)
- 1600 – Malá Strana (nuncius Spinelli)

Nunciova *famiglia*

- ***Famiglia***: všechny osoby žijící s nunciem „pod jednou střechou“
 - úředníci + obslužný personál
 - rekonstrukce personálního obsazení nunciatur do konce 16. století obtížná, výjimkou deníkové záznamy Pompea Vizaniho

Nunciaturní kancelář a soud

- **Nunciaturní kancelář**

- správa nunciatury, vyhotovování veškerých úředních písemností (úřední a soudní listiny, dispensy a milosti (grácie), překladatelské a notářské práce)
- personál: kancléř + zástupce kancléře + 1 a více písařů
- předpisy upravující písemný styk s centrálou v Římě a vnitřní chod kanceláře

- **Nunciaturní soud**

- odvolací instance (2.) pro soudní případy rozhodované v 1. instanci (arci)biskupským soudem (závažné církevní záležitosti nebo byl-li účastníkem sporu klerik)
- V případě exemptních klášterů působil nunciaturní soud jako prvoinstanční.
- personál: **auditor** (představený nunciaturního soudu), předepsaná znalost kanonického práva a příslušného zemského práva, v nepřítomnosti nuncia přejímal vedení nunciatury. K vyhotovování písemností a k písařským pracím využíval služeb nunciaturní kanceláře.

Typologie nunciaturní korespondence

- **Papežské instrukce** – výčet nunciových povinností v místě určení, kopírují stavbu středověké listiny, psány latinsky, od poloviny 16. století italsky; od konce 15. století k dispozici jejich kopiáře, využívané pro tvorbu nových instrukcí
- **Fakulty** (pravomoci) – breve s výčtem nunciových pravomocí v oblasti civilního a trestního práva (přijímání opatření pro zachování církevních zákonů a církevní disciplíny, vizitační pravomoci, absoluce, dispensy, soudní výnosy, udělování odpustků, rozhovory s heretiky a schismatiky, jmenování veřejných notářů, udělování jednoduchých církevních beneficií, čtení a kontrola zakázaných knih, povolování konzumace jídel, zakázaných v postní době), kopírují stavbu středověké listiny, psány latinsky
- **Glejt** (*salvus conductus*) – breve zaručující svobodný průjezd, adresované všem čtoucím, lat.
- **Pověřovací brevia** – breve adresované konkrétním osobám se žádostí o jejich podporu nunciovi, lat.

- **Šifry** – soustava písmen, čísel a zvláštních znaků určená pro tajnou komunikaci s Římem i mezi nuncií navzájem
- **Finální relace** – souhrnná zpráva nunciova předchůdce v místě určení, v níž bilancuje výsledky svého působení a shrnuje zkušenosti nabyté v průběhu svého působení, 1. paré odevzdáváno státnímu sekretariátu, 2. paré novému nuncioví, protějškem papežské instrukce, důležitá pomůcka pro nastupujícího nuncia
- **Korespondence mezi státním sekretariátem v Římě a nunciem v místě určení**
 - **nuncius:** odpovědi na listy státního sekretariátu + informace o dění v místě působení + návrhy na řešení konkrétních otázek + avvisi (aktuální zprávy převzaté od informantů) + doplňující materiál (originály nebo opisy listin panovníků, šlechticů, církevních představitelů)
 - **státní sekretariát:** odpovědi na nunciovy listy + informace o dění u kurie a v zahraničí + instrukce nuncioví jak postupovat v konkrétních otázkách + nové úkoly

Zpřístupňování nunciaturní korespondence

- Nunciatury patří k nejvýznamnějším pramenům pro poznání evropských (českých) dějin v době konfesionálních zápasů 16. a 17. století.
- **1830** – německý historik Leopold von Ranke jako první upozorňuje na význam nunciaturních korespondencí pro historické bádání
- **1881** – otevření Vatikánského archivu Lvem XIII. pro veřejnost
- 1881 – založen **Rakouský historický ústav v Římě** (Österreichisches Historisches Institut in Rom) Theodorem von Sickelem
- od r. 1887 rakouský ústav otevřen Čechům
- 1888 – založen **Římský ústav Görresovy společnosti** (Historisches Institut der Görres-Gesellschaft in Rom)
- - založena **Pruská stanice** (Preussische Station), předchůdce Německého historického ústavu v Římě (Deutsches Historisches Institut in Rom, DHIR) Heinrichem von Sybel, Georgem Waitzem, Wilhelmem Wattenbachem a Juliem Weiszäckerem

- **Vydávání nunciaturní korespondence korespondence pilotním programem rakouského a německých ústavů.**
- **1891** – rozdělení nunciaturních edic podle pontifikátů
- - společný název: **Nuntiaturberichte aus Deutschland nebst ergänzenden Aktenstücken**
- - **I. Abteilung 1553–1559** (Pruský ústav)
- - **II. Abteilung 1560–1572** (Rakouský ústav)
- - **III. Abteilung 1572 – 1585** (Pruský ústav)
- - **IV. Abteilung 1600 – 1650** (Pruský ústav)
- - Pro všechna oddělení stanoven jednotný formát publikací a stejné typografické zpracování
- 1893 – vyčlenění kolínské nunciatury a nunciatury u císařského dvora 1585–1605 **Římskému ústavu Görresovy společnosti** (vychází v řadě **Quellen und Forschungen aus dem Gebiete der Geschichte**)

Metodologické problémy

- 1891 – prusko-rakouská dohoda
- neřeší vnitřní podobu edic:
 - textové zpracování, jazykové úpravy, poznámkový aparát, přílohy atp. ponechány na uvážení jednotlivých ústavů (editorů)

- Pomalé tempo vydávání nunciálních edic mezi oběma světovými válkami, během 2. světové války a v prvních poválečných letech.

- 1953 - **Heinrich Lutz** (1922 – 1986) uvádí do chodu práce na nunciaturních edicích
- 1971 – **mezinárodní kolokvium v DHIR** věnované nunciaturní problematice:
 - podtržen význam papežských instrukcí jakožto základních dokumentů ilustrujících vztahy mezi Římem a teritoriem, v němž nunciové působili
 - návrh přemostit velké mezery ve vydávání nunciaturních edic edicemi papežských instrukcí v nové řadě **Instructiones Pontificum Romanorum**
- Klaus Jaitner, *Die Hauptinstruktionen Clemens' VIII. für die Nuntien und Legaten an den europäischen Fürstenhöfen 1592–1605*. Tübingen 1984, 2 sv.
- Týž, *Die Hauptinstruktionen Gregors XV, für die Nuntien und Gesandten an den europäischen Fürstenhöfen, 1621-1623*. Tübingen 1997, 2 sv.
- Silvano Giordano, *Le istruzioni generali di Paolo V ai diplomatici pontifici 1605–1621*. Tübingen 2003, 3. sv.;
- Týž, *Le istruzioni generali di Urbano VIII. ai diplomatici pontifici 1623 – 1644*. (příprava k tisku)

- 1996 – mezinárodní konference **Kurie und Politik. Stand und Perspektiven der Nuntiaturberichtsforchung** v DHIR
- Alexander Koller (Hg.), *Kurie und Politik. Stand und Perspektiven der Nuntiaturberichtsforchung*. Tübingen 1998
 - přehled 203 sv. nunciaturních edic vyšlých do r. 1997
 - soupis 924 titulů odborné literatury k nunciaturní problematice

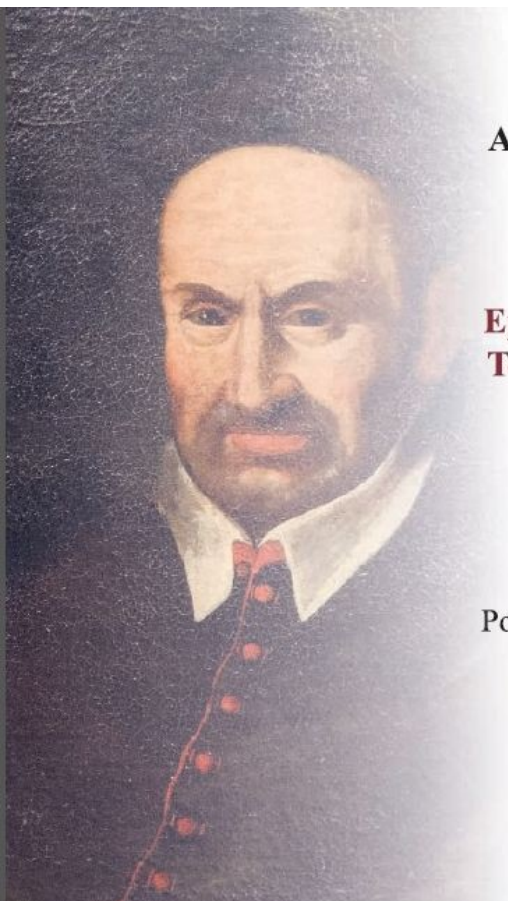
Bilance nunciaturních bádání a ediční činnosti za období 1980–2014

- V posledních 30 letech nejvíce vydávány nunciatury u císařského dvora a polské, v daleko menším měřítku francouzské, italské a belgické
- **ediční jazyky:** němčina, francouzština, italština a latina
- u nunciaturních edic tištěných i on-line jednoznačně převládá vydávání **in extenso**
- Alexander Koller, *Le ricerche sui carteggi dei nunzi e sulle istruzioni pontificie (1980–2010). Bilancio e prospettive*. In: Religiosa Archivorum Custodia, IV Centenario della fondazione dell'Archivio Segreto Vaticano (1612–2012), Convegno di Studi 17–18 aprile 2012, Città del Vaticano 2015 (Collectanea Archivi Vaticani 98), S. 539–550)

Česká účast v mezinárodní spolupráci na edicích nunciatur

- 1921 – založen Československý historický ústav v Římě
- 1924 – po dohodě s řediteli Pruského historického ústavu a Římského ústavu Görresovy společnosti vyčleněno českému ústavu zpracování nunciatury u císařského dvora z let 1592– 1628
- 1993 XII 6 – založení Českého historického ústavu v Římě
- Jaroslav Pánek a kol.: *Ad fontes. Český historický ústav v Římě (1994–2014) v kontextu českého bádání v Itálii a Vatikánu v 19. – 21. století*, Acta Romana Bohemica, sv. 1, Historický ústav AV ČR 201

Arcibiskupství pražské, Národní archiv a Český historický ústav v Římě
si Vás dovolují pozvat na prezentaci edice

Alena Pazderová

Epistulae et acta nuntiorum apostolicorum apud imperatorem 1592–1628.
Tomus I.: Epistulae et acta Caesaris Speciani 1592–1598, pars I.–III., Mai
1592–Dezember 1594, Archivum Nationale, Praeg MMXVI.

Prezentace se koná ve středu **20. září 2017** od 17 hodin
v piano nobile **Arcibiskupství pražského**, Hradčanské nám. 16., Praha 1.

Pozvánka platí pro **1 osobu**. Prosíme o potvrzení Vaší účasti do **15. září 2017** na email:
alena.pazderova@nacr.cz

CAESARI SPECIANO
EPISCOPO CREMONÆ VIGILANTISSIMO
IN BELTATE DOCTRINA REBUS GESTIS CLARISSIMO
QVI ROMAM A B. CAROLO CARD. S. PRAX. PRO CAUSA PVBL. MISSVS
CVM MINOR. HONORES ANTE MERITVS ESSET ET ADEPTVS
EPISCOPVS NOVARIÆ A GREG. XIII PONT. MAX. CREATVS EST
MOX NVNTIVS AD PHILIP. II HISP. REGEM A XYSTO V LEGATVS
TVM A GREGORIO XIV SIBI IN HOC EPISCOPATV SVFFECTVS
NVNTIVM ITEM CLEM. VIII IVSSV APVD RVDOLPH. II IMPER. EGIT
QVIBVS MVNERIB. SVM. FIDE PRVD. CONSTANTIAQ. PERFVNCTVS
CVM SE SVAMQ. INDVSTRIAM PONTIFICIB. MAXX. AC PRINCIPIBVS
TVM RELIG. LIBERALIT. VIRTVTESQ. OMNES OMNIB. PROBAVIT
DE VTRAQVE ECCL. BENEMERITVS EPISCOPIIS AMPLIFICATIS
TEMPLIS ARGENTO PRETIOSAQ. SVPELLECTILI EXORNATIS
DE CREM. PR. ÆT. SACRARIO FVDIS DONATO SEMINARIO AEDIFIC.
NOVIS RELIGIOS. VIROR. AC FEMIN. ORDINIB. IN VRBÈ INDVCTIS
QVI DENIQVE COLLEGIVM SOCIETATIS IESV
IN AVITA DOMO REDËPTA ALIISQ. CIRCÛIAGENTIB. COLLOCAT.
VT INCHOAT. TEMPLVM PER FICERET VR INSTITVIT HEREDEM
ET AMPLIORIBVS DIGNVS AC PROXIMVS HONORIBVS
MAIORA MEDITANS IN COMM. BONVM ANNIS LXVII GRAVIS
DEFLETVS AB OMNIBVS CESSIT E VITA XII KAL. SEPT. MDLXII
IDEM COLL. HERES GRATA MEM. PARËTIS OPT. BENEVOLENTIAM
ET FVNDATORIS MERITA PROSEQVENS AD PERENNIT. POS.

Struktura edic nunciaturní korespondence

- **Předmluva**
- **Úvod**
 - nunciův životopis
 - hlavní témata nunciaturní korespondence
 - prameny a jejich dochování
 - ediční kritéria
- **Nunciaturní korespondence č. 1-xxx**
- Zkratky a sigly
- Soupis použitých archiválií
- Bibliografie
- Osobní, místní a věcný rejstřík